

A restauráció és a júliusi monarchia mezőgazdasága
Franciaországban

BÖGRE ÁGNES V. éves történelem--francia szakos
hallgató

Ez a fejezet egy nagyobb terjedelmű dolgozat része, amely Franciaország gazdasági fejlődését vizsgálja 1815-től 1900-ig. A mezőgazdaságnak a XIX. század jelentős részében játszott domináns szerepe indokolja ezt a választást, valamint az, hogy a francia agrárfejlődés az adott időszakban sajátos, egyéni utat járt.

Franciaország agrárjellege az 1815--1848 közötti periódusban egyértelmű. A restauráció éveiben az összlakosságnak még mintegy 80 %-a volt falusi lakos. Ez az arány a júliusi monarchia alatt sem módosult jelentősen. Marx a Tökében a városi népességet 1846-ban 24,42 %-ban, a falusi népességet pedig 75,58 %-ban határozta meg.¹

Az agrárjellegét bizonyítja az az arány is, amit Chaptal számított ki a mezőgazdasági és ipari termelés között. Eszerint a mezőgazdaság 1819-re eső évi termelése 4,7 milliárd frank, az iparé ezzel szemben csupán 1,6 milliárd.²

Franciaországban a XIX. századi mezőgazdaság egyik központi problémája a nagy francia forradalom eredményeképpen létrejött magántulajdonú paraszti parcella sorsa, amely a század folyamán egyre életképtelenebbé válik, és gátolja a kapitalizmus teljes kibontakozását.

Hanyatlásának jelei már 1848 előtt is megmutatkoztak, ha nem is olyan mértékben mint 1848 után. Megnövekszik a jelzáloggal terhelt, továbbá a tőkéseknek el- illetve kiadott kisparaszti földek mennyisége. A restauráció és a júliusi monarchia idején azonban a parasztok nagy részének még megélhetést biztosított a paraszti parcella.

A francia mezőgazdaság általános fejlődésének vizsgálatakor egy lényeges eltérést tapasztalunk az angolhoz képest. A tőkés agrárátalakuláshoz szükséges két összefüggő folyamat, a földtulajdonviszonyok társadalmi jellegű változása, valamint a művelési technika átalakulása Franciaországban, Angliától eltérően nem egyszerre, egymással összekapcsolódva játszódott le, hanem jelentős időbeli eltéréssel.

A feudális földtulajdon megszüntetését ugyanis már a nagy francia forradalom elvégezte, az agrártermelés jelentősebb technikai átalakulása pedig csak a XIX. század közepén indul meg. Ekkor kezdik nagyobb mértékben bevezetni a műtrágyát, tökéletesíteni a szerszámokat, és kezdenek áttérni a modern vetésszorgóra. A restauráció és a júliusi monarchia idején azonban a mezőgazdaság termelési, technikai színvonala alacsony marad. Ezt több, összefüggő tényező magyarázza.

Már a restauráció elején, pontosabban 1817-ben olyan mezőgazdasági válság és inség ütötte fel fejét, ami az ancien regime éveinek állapotára emlékeztetett. A magasra szökött kenyérárak több helyen zendülést okoztak. A restauráció további éveiben ehhez hasonló krízis ugyan nincs, de a Bourbon--gazdaságpolitika jelentősen nem segítette elő a mezőgazdaság felvirágzását.

A nagybirtokosok nem tudtak élni a kormányok nyújtotta támogatással, és az ebben rejlő lehetőségekkel. Birtokaikon nem folytattak nagyüzemi termelést, inkább magas bérleti díj fejében bérbe adták földjeiket. Egy francia történész szerint sehol nem értettek a nagybirtokosok oly keveset a termeléshez mint Franciaországban.³

Hasonlóan a kistulajdonosokhoz ők is elvetettek mindenféle újítást.

Ha akadt is néhány előrelátó földbirtokos aki fejlesztette volna gazdaságát legtöbbször nem rendelkezett elég tőkével, a hitelkinálat a restauráció éveiben gyenge volt. 1830 után, a Lajos Pülöp-i rendszerben is a bankárok inkább spekulációra, mint szolid mezőgazdasági hitelekre fordították pénzüket.

Mindezen gyengeségek és gátló tényezők ellenére azonban az 1815--1848 közötti korszak ért el bizonyos eredményeket. Az uralkodó osztálynak ugyanis gondoskodnia kellett arról, hogy az alapvető gazdasági ágazat ne inogjon meg, ne jusson csődbe, mert ez az egész társadalmi rendszert veszélyeztethette.

A gazdaság belső törvényei ugyancsak a fejlődést segítették.

1815 után néhány új mezőgazdasági növény terjedt el, pl. a burgonya és cukorrépa. Egyes birtokokon, pl. La Rochefoucauld vagy Gerbier báró nagybirtokán műtrágyát és néhány egyszerűbb mezőgazdasági gépet is használtak már.

A gabonatermesztés fellendülését eredményezte az az 1819-

-ben elfogadott törvény, amely a gabonára magas behozatali vámot szabott. Ez a hazai gabonatermelőket a termelés növelésére ösztönözte. Növekedett a főleg gabonafélékkel bevetett terület nagysága; míg 1815 körül a bevetett terület alig haladta meg a 13 millió hektárt, addig a 20-as években már 14 millió hektár körül volt,⁴ bár még 1840-ben is 6 millió 763 ezer hektár az ugar.⁵

Növekszik a termés hozam is. Búzából 1815 és 1824 között az egy hektárra eső átlag termés hozam 10,6 hl, az 1825 és 1834 közötti évek átlaga már hektáronként 12,3 hl. Kuczynski számításai szerint az összes termés hozam az adott 1825--1834 közötti időszakban 155 millió hl-ről 178 millió hl-re emelkedett, míg a forradalom előtt csak 120 millió hl-t tett ki.⁶ A szőlőtermesztés terén előrelépést mutat az, hogy 1835-ben a termés hozam kétszerese az 1815. évinek.⁷

A mezőgazdaság itt vázolt fejlődési szintjét azonban nem szabad túlértékelnünk. A már említett gyengeségek azonnal kiütözköztek ha nagyobb megrázkódtatás érte a mezőgazdaságot. Az 1848-as forradalmat megelőző forradalmi válságnak, és a forradalom kitörésének is egyik lényeges oka a mezőgazdaság 1846-ban kezdődő megingásában és termelési válságában keresendő.

Marx így ír erről: "Az 1845-ös és 46-os burgonyavész és rossz termés fokozták az általános erjedést a nép körében. Az 1847-es drágaság Franciaországban, akárcsak a kontinens többi részén véres összeütközéseket idézett elő."⁸

Az 1846--47-es aszályos év alacsony termés hozama a mezőgazdasági termények árát erősen megemelte, és ez nagyban fokozta az elégedetlenséget. A gabonaexport tilalmának felfüggesztése csak átmenetileg enyhített a helyzeten, de az események menetét már nem változtathatta meg. Ismeretes, hogy ezek a februári forradalomhoz vezettek.

A mezőgazdaság fentiekben vázolt tendenciája, és fő problémája a paraszti parcella sorsa az egész XIX. századi francia mezőgazdaság egyik központi kérdése marad.

Bár az 50-es évektől óriási léptekkel meginduló ipari forradalom a mezőgazdaság fejlődésének is nagy lendületet ad, de a töreszegény paraszti parcellák továbbra is akadályozni fogják a mezőgazdaság belterjessé válását; sőt az egész gazdasági életet sújtják avval, hogy nehezítik a belső piac bővülését.

J E G Y Z E T E K

1. MARX: A tőke I. kötet Szikra 1955. 643.
2. KUCZYNSKI: A munkásosztály helyzete Franciaországban
1700--1948 Bp. 1951. Szikra 70.
3. G. WEILL: La France sous la monarchie constitutionnelle
/1814--1848/ Paris 1912. 215.
4. KUCZYNSKI: i. m. 70.
5. LEVASSEUR: Situation agricole Paris 1908. 145.
6. KUCZYNSKI: i. m. 70.
7. G. WEILL: i. m. 213.
8. MARX: Osztályharcok Franciaországban 1848-tól 1850-ig
Marx--Engels művei 7. kötet 13--14.